

COMUNA PĂULIȘ

Denumiri (comună și satele aparținătoare)

Prima atestare documentară apare a localității **Păuliș** este din anul 1333 când în dijmele papale apare numele de *Paululuse* iar ulterior denumirea de *Sacerdos de Paululesi* după numele ordinului călugărilor paulini din Cetatea Cladova. În anul 1393 localitatea se numea *Poalelese* iar în 1478 este consemnată denumirea de *Pal-Elesy* și de *Palelese*. Din surse istorice deducem că la Cladova a existat un ordin monahal catolic. Ulterior în anul 1560 este menționată localitatea Păuliș pe hartă cu denumirea *Palelese*, doar în anul 1752 este menționată localitatea cu denumirea de Păuliș. În anul 1851 apare denumirea maghiarizată a localității **Uj Paulis**. În conscripția din 1828 localitatea apare sub denumirea de **Vetus Paulis** și **Neo Paulis**, așezare din nord-vestul localității, a coloniștilor germani.

Barațca – *Baracka, Pálosbaracka*

Cladova- *Alsó, Felső-, Kis-, Nagy-, Diznós-, Székes-, Unyás-, Kalodwa, Miklóskeznéz, Kaludwaja, Jánoskaludwaja, Galadwa*

Sâmbăteni- *Szumbath, Sombath, Zombothel, Szabadhely.*

Repere geografice

Comuna Păuliș este situată în zona de contact a Culoarului Muresului cu Câmpia Aradului și Munții Zărandului. Teritoriul administrativ al comunei are o suprafață de 12.827 ha. Din punct de vedere administrativ comuna este alcătuită din patru sate: Paulis - sat reședință de comună, situat la o distanță de 25 km față de municipiul Arad, Barațca, Cladova, Sâmbăteni.

Istoric

Prima atestare documentară: Păuliș-1332; Barațca- 1764; Cladova – 1318; Sâmbăteni- 1138.

Descoperiri aparținând **culturii Otomani** au fost făcute în Păuliș. Obiecte și ceramică aparținând **culturii Basarabi**, datând din secolele VIII-VII î. H. au fost dezvelite pe raza comunei Păuliș. Monede din epoca romană au fost găsite și în Păuliș, inclusiv bătute în vremea împăratului Hadrian.

Păulișul este menționat ca **târg** încă din anul 1333, fiind domeniu regal și având o conducere autonomă, dispunând de o mică fortificație. În 1392 Păulișul era stăpânit de domeniul Maróthy. Localitatea Păuliș este menționată într-o serie de acte din anii 1399, 1418, 1478, 1490, 1506, 1511, 1553. În 1490 Păulișul făcea parte din domeniul stăpânit de Ioan Corvin, fiul nelegitim al regelui Matia Corvin. Documente din 1506 și 1510 menționează Păulișul ca aparținând domeniului cetății Șoimoș. Din 1510 satul Păuliș devine o posesiune a familiei nobiliare Brandenburg. Cetatea Păuliș este menționată în 1511. În 1528 Păulișul este consemnat pe harta lui Lazarus. În 1561 satul Păuliș era format din 19 sesii iobăgești aflate în posesia domeniului regal al familiei Zapolya. În adoua jumătate a veacului al XVI-lea Păulișul trece sub administrație oromană, fiind pomenit în 1563, 1595, 1603, 1683 și 1699, când se instaurează noua administrație, habsburgică

În 1702 Păulișul devine un centru grăniceresc, pe linia Mureșului care despărțea Imperiul Otoman de cel Habsburgic. În a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, în Păuliș sunt colonizate mai multe familii maghiare. În 1751-1752 mai multe familii de foști grăniceri din Păuliș emigrează în Ucraina.

În timpul celui de Al doilea Război Mondial, în septembrie 1944, la Păuliș s-au desfășurat lupte crâncene între unități ale armatei române și trupele Germaniei hitleriste. Pentru a stăvili pătrunderea trupelor germane și horthyste în defileul Mureșului, s-a constituit **Detașamentul Păuliș** (comandant colonelul Alexandru Petrescu) a cărui osatură a format-o Școala de subofițeri infanterie din Radna. Alături de aceștia, în zona Păuliș-Miniș, Ghioroc, Cuvin au mai luptat Batalionul 1 din Regimentul 96 Infanterie și Divizionul 61 artilerie grea, în total 1808 soldați români. Unitățile detașamentului s-au instalat din timp pe poziție, organizând lucrări genistice bine gândite, care erau mai dezvoltate la vest de Păuliș, unde pe lângă șanțuri de tragere și rețele de sârmă, dispuneau și de un șanț antitanc. Inamicul dispunea de forțe mult superioare, raportul de forțe fiind de 8 la 1 în favoarea dușmanilor. În timp ce trupele române numărau în zona Păuliș între 1800 până la 2800 împreună cu unitatea sovietică care a acționat în zona Păuliș în ultima fază a luptelor, forțele inamice erau mult superioare ca înzestare tehnică și ca număr. În defileul Mureșului, zona Păuliș și jur, au acționat 3 divizii horthyste, dintre care una de tancuri a Armatei 3 ungară, inițial neangajată în luptă, deci cu efectivul complet, Divizia 1 de tancuri Budapesta, Divizia 21 infanterie ungară (regimentele 8, 10, 11, 12, 13, 19 și 21 infanterie) și două batalioane de honvezi (21 și 31) independente.

Atacul inamic a început în 14 septembrie, dar a fost respins cu pierderi mari pentru dușmani. Trupele române păstrau pozițiile inițiale după ce respinseseră trupele horthyste pornite la atac pentru a cincea oară. În zilele următoare, datorită atacurilor permanente cu forțe mult superioare, detașamentul Păuliș este nevoit să-și replieze flancul drept până pe înălțimile de la nord de Miniș și pe dealul Păuliș, care au fost apărate cu deosebit eroism de către elevi. În 15 septembrie a fost atacat flancul drept al detașamentului în lungul înălțimii de la este de Miniș, de către un regiment de infanterie maghiar. Acțiunea a fost stopată de către Regimentul 96 infanterie, care a reușit să împiedice pătrunderea inamicului în valea Cladovei și să asigure în acest fel flancul și spatele detașamentului. Rezultatul luptei a fost favorabil Detașamentului Păuliș, deși a pierdut în luptă 10 ofițeri, 10 subofițeri, 148 elevi și 209 soldați. Inamicul a avut pierderi mult mai mari: 387 prizonieri, 919 morți, 21 tancuri distruse, 12 tunuri, 41 de aruncătoare de mine, 21 mitraliere, 35 puști mitraliere etc. La 18 septembrie atacurile inamice au fost oprite și dușmanul respins.

La vest de Păuliș, elevul sergent Mircea Fota, trăgător la pușca mitralieră, a continuat să rămână pe poziție sub focul ucigător al artileriei și al aruncătoarelor dușmane. El a angajat o luptă inegală, acoperind cu prețul vieții retragerea trupe sale. După recucerirea poziției, în jurul lui s-au găsit 23 de horthyști morți. Tot aici sergentul major Emilian Simionescu a rezistat eroic pe poziție, împreună cu trupa sa. Aracat de forțe mult superioare, a luptat cu grenade și cu baioneta până când, rămânând singur și fără muniții, a fost luat prizonier. A reușit să fugă de la inamic și să revină la unitate. Pentru vitejia sa a fost citat pe ordinul de zi și decorat cu "Virtutea militară" clasa a II-a. La Păuliș au luptat eroic sergentul sanitar Elena Chiriță, elevii sergenți Ion Motronea, Alexandru Băbălău, Ciorba Nistor și mulți alții.

Alături de unitățile noastre, la succesele raportate în luptele din defileul Mureșului, o contribuție însemnată a avut-o populația civilă din Păuliș și din comunele vecine. Cetățenii s-au oferit singuri să sprijine pe militari în luptă, transportând muniție sau evacuând răniți. Așa a procedat și Teodor Pavice, mecanic de locomotivă, care, împreună cu alți munitori ceferiști au adus trenurile cu muniție și cu cele necesare frontului, prin ploaia de gloanțe, până în zona luptelor.

Barațca

Satul Barațca este atestat documentar în anul 1764 ca *praedium* și este situat pe malul drept al râului Mureș și sub culmea dealului Podgoriei din munții Zărandului în vecinătatea cu com. Păuliș la Apus, 2 km. distanță și com. Radna spre Răsărit la 4 km. distanță. Satul Barațca a intrat în componența Păulișului în anul 1939 sub denumirea de ””Persicani”, denumire care provine de la culturile mari de piersici pe dealurile din nordul localității.

Cladova

Pe ”Dealul Carierei” de la Cladova, în vârf, se află un platou elipsoidal de circa 180 x 90 metri, adică de 1,62 ha. Acolo au fost descoperite urme de locuire umană, din paleoliticul superior până în secolul al XVI-lea. În urma săpăturilor arheologice au fost găsite urme de locuire și obiecte din mai multe epoci: Hallstatt, epoca civilizației dacice, perioada romană și Evul Mediu. În epoca dacică, la limita estică a terasei a fost ridicat un val de pământ bătut. În compoziția lui s-au găsit fragmente de ceramică hallstattiană și dacică. Resturile valului dacic s-au păstrat pe o lățime de 8 metri și o înălțime de circa 1 metru. În stratul de amenajare pentru biserica medievală a fost descoperit un fragment de cărămidă romană cu ștampila cohortei II Flavia –Commagenorum. Cărămizile romane au fost dezvelite și în umplutura atelierului medieval. Mai multe cărămizi romane poartă ștampila Legiunii XIII Gemina.

Resturile vechiului val dacic au fost înglobate într-un nou val, medieval, ridicat pe o structură de bârne umplute cu straturi succesive de pământ bătut și piatră macerată. Lungimea păstrată a valului este de 12 metri, iar lățimea de 1,5. Ipoteza datării acestei fortificații este veacul al XI-lea.

Atelierul medieval a fost săpat până în loessul steril la o adâncime de 0,8 – 0,9 metri față de nivelul de călcare din epocă. Materialul recuperat de arheologi din atelier constă în fragmente de ceramică, bucăți de minereu brut, fragmente de lupe de fier, lame de cuțit, un clopoțel sferic de bronz.

Cercetările arheologice de la Cladova din 1983 au dezvăluit existența unor ziduri din secolele XII-XII din cărămidă romană refolosită, precum și ziduri din piatră din secolele XIV-XVI. Fiecare corespund unei etape distincte. La nord-est existau locuințe-atelier ce prelucrau fier și metale neferoase. S-a descoperit o cantitate de 150 kg fier brut, cuie, vârfuri de săgeți, cuțite, obiecte din cupru sau bronz, o mare cantitate de fragmente de ceramică, cu sigiliul olarului și realizate în cuptorul din tipul de vatră; un inel cu inscripție, emis sub Bernard II de Carinthia între 1202-1256, ce atestă pe conducătorul **Pousa** (atestat documentar 1227-1240), alături de o monedă găsită tot în atelier. Studiul dovedește că cetatea cnezială de la Cladova a fost condusă de **Pousa, voievod al Transilvaniei** și că ea a fost reședința sau una dintre reședințele voievodatului său. Cercetările arheologice întreprinse în așezarea medievală de la Cladova au scos la iveală un inel de argint, a cărui inscripție în limba latină, alături de o cruce dublă; autorii și-au propus interpretarea textului DVS Pous /a/ în două moduri: D/OMI/VS sau DVS POUSA. Este vorba de un gravat sigiliu ce conduce la ideea unui senior feudal de rang ce a trăit în Transilvania spre mijlocul secolul al XIII-lea, datorită prezenței alături de inel, a unei monede, un dinar emis în orașul St. Veit din Austria de către ducele Bernard al II-lea al Carinției (1202-1256).

Tot pe aceeași terasă din ”Dealul Carierei” se află ruinele unei biserici parohiale, datând probabil din secolul al XIV-lea. În zona ”Dealul Carierei” au fost descoperite mai multe morminte din secolele XI-XIV. O altă biserică medievală, din vale, se află pe malul drept al pârâului Cladova, având o lungime de 20,75 metri și lățimea de 8 metri. Zidurile construcției aveau grosimea de 1-1,1 metri. În interiorul bisericii au fost găsite 14 schelete, datând din veacurile XIV-XVI.

Cladova devine târg în secolul al XIV-lea. Între 1439-1441 sunt menționate în documente 6 Cladove: *Cladova Maghiară*, *Cladova Cneazului Nicolae*, *Cladova lui Ioan*, *Cladova de Sus*, *Cladova Prunilor* și *Cladova Mică*. În anii următori, până la 1519, sunt menționate

documentar alte 4 sate Cladova: *Cladova de Secaş, Cladova-Poceşti, Ungár –Cladova și Valea Cladovei – Kladovapataka.*

În veacul al XV-lea Cladova era centrul unui district românesc. În Evul Mediu Cladova a fost un port pe Mureș, pentru transportul bolovanilor de sare. Voievozi români locali sunt menționați la Cladova, în secolul al XV-lea. În 1441 satul Cladova erau în stăpânirea domeniului Maróhy. În 1445 Cladova a trecut în posesia lui Iancu de Hunedoara. În 1474 și 1477 Cladova aparținea domeniului cetății Șoimoș. În 1507 Cladova era în proprietatea domeniului nobiliar Kerékgyártó. Între 1518-1525 satul Cladova făcea parte din domeniul cetății Șiria.

În 1518 pe Valea Cladovei este consemnat documentar voievodul Lazăr. La Cladova funcționa în Evul Mediu o mică cetate. În 1561 Cladova era posesiunea domeniului nobiliar Báthory.

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, localitățile Păuliș, Cladovele și Sâmbăteniul au intrat sub stăpânire turcească.

În 1650 Cladova făcea parte din domeniul cetății Ineu, dar era revendicat și de turci. După 1699 localitățile comunei Păuliș de azi au intrat sub administrație habsburgică. În 1732 Cladova intră în stăpânirea ducelui de Modena.

Vatra satului Păuliș a fost mutată în anul 1772 datorită unei mari inundații.

În anul 1839 se produce colonizarea germană în nord-vestul satului Păuliș. În 1861 românii din Păulișul Vechi și Sâmbăteni au solicitat introducerea limbii naționale în administrație.

Sâmbăteni

Din secolele III-IV d. H. datează o așezare daco-romană la Sâmbăteni. Urmele vieții romane se pot observa și în Sâmbăteni- movile de pământ sub formă de valuri, aflate în partea de răsărit a satului. E probabilă existența aici a unui castru roman

Localitatea Sâmbăteni este atestată documentar în secolul al XII-lea cu numele de Szumbuth, denumire care se referă la ziua Sâmbetei. După unele izvoare istorice se pare ca la Sâmbăteni ar fi existat un castru roman iar romanii aveau un cult adus zeului Sabadius.

Un act din 1138 precizează obligația locuitorilor din Sâmbăteni în privința plutăritului sării din interiorul Transilvaniei.

Se pare că localitatea a primit acest nume în urma târgului care se ținea aici într-una din zilele săptămânii, și anume Sâmbăta. Denumirea s-a schimbat cu timpul, Sembotel, Sobotel. În perioada cât au fost preoți sârbi în localitate aceasta a purtat denumirea sârbizată Subotel, ulterior denumirea a fost maghiarizată Szabotdhel sau Szabadhely, azi localitatea se numește Sâmbăteni.

1428 satul Sâmbăteni făcea parte din deomeniul capitlului catolic din Arad. În 1510 localitatea era posesiune a domeniului nobililor sârbi Jaksics. În 1535-1536 satul Sâmbăteni era o proprietate a nobilului bănățean Petru Petrovici. Între 1553 -1561 în Sâmbăteni sunt menționate 4 sesii iobăgești aparținând domeniului capitlului din Arad și al familiilor Dócz, Horvath și Zeleméry.

În 1702 Sâmbăteni face parte din comunele militarizate ale comitatului Arad, aici instalându-se grăniceri pentru paza graniței pe Mureș între cele două imperii.

Monumente istorice

Conacul de la Barațca, construit la începutul secolului XX, înconjurat de un parc dendrologic, a fost în proprietatea familiei Birtolon Ștefan.

Ruinele cetății Cladova, datând din neolitic.

Biserica fortificată din satul Cladova, construcție secolul al XIV-lea;

Monumentul eroilor de la Păuliș a fost ridicat în memoria ostașilor români , ofițeri, subofițeri și elevi ai "Detașamentului Păuliș", căzuți la datorie pentru a stopa intrarea trupelor hitleristo-hortyste spre Defileul Mureșului, s-a înălțat un Monument, opera sculptorilor

arădeni: Emil Vitroel și Ion Munteanu împreună cu arhitectului Miloș Cristea. Monumentul are o înălțime de 20 m și o arhitectură deosebită. Ansamblul are ca element central statuia din bronz a unui ostaș român, cu arma strânsă la piept, orientat spre granița de vest a țării. Statuia ostașului așezată pe un pedestal masiv din beton, are inscripționat pe postamentul ei textul omagial - "*Eroilor de la Păuliș. 1944*". Fundalul este format din două aripi stilizate, care semnifică avântul luptătorilor și victoria. făclia amplasată pe platforma monumentului simbolizează recunoștința veșnică a celor de azi și de mâine, pentru cei care s-au jertfit în acel sângeors septembrie 1944 pentru libertatea noastră.

Evoluția demografică

Păuliș: 1752- 113 familii; 1771/1786- 121 familii; 1828-48 familii; 1851- 452 locuitori.

Păulișul Vechi: 1857- 1761 locuitori; 1869- 2186 persoane; 1880- 1975 suflete; 1890-2265 locuitori; 1900- 2500 persoane; 1910- 2516 suflete; 1922- 2355 locuitori.

Păulișul Nou: 1857- 430 locuitori; 1869-451 persoane; 1880-400 suflete; 1890-425 locuitori; 1900- 501 persoane; 1910- 496 suflete; 1922- 469 locuitori.

Barațca: 1910-123 locuitori.

Cladova: 1715- 25 familii; 1720-23 familii; 1742-11 familii; 1743-25 familii; 1771-1786- 73 familii; 1800-117 familii; 1828- 117 familii; 1851-734 locuitori; 1857- 614 persoane; 1869-772 suflete; 1880-746 locuitori; 1890-733 persoane; 1900-806 suflete; 1910-829 locuitori; 1922-776 persoane.

Sâmbăteni: 1579- 18 familii; 1752-68 familii; 1828-292 familii; 1851-1542 locuitori; 1857-2068 persoane; 1869-2305 suflete; 1880-1852 loc.; 1890-2021 loc.; 1900-2231 loc.; 1910-2197 loc., 1922-2043 loc.

Populația întregii comune Păuliș: 1930-5059 loc.; 1956-4480 loc.; 1966-4639 loc.; 1977-4842 loc.; 1992-4220 loc.; 2002- 4148 loc.; 2011-4008 persoane.

Biserica

Biserica ortodoxă din Păuliș poartă hramul Sfântul Ierarh Nicolae și este *atestată perioada construcției* 1765- 1783 *Materiale din care este construită:* piatră și cărămidă, iar acoperișul din tablă.

Evenimente mai deosebite din viața parohiei: în anul 1873 restaurarea bisericii în starea actuală și construirea gardului împrejmuitor din piatră; în anul 1906 reparații în interior cu recondiționarea iconostasului de către Iuliu Bosoic din Berliște, în anul 1965 biserica a fost pictată în tehnica frescă de către pictorul Nițulescu Constantin din București; între anii 1981-1983 reparații exterioare cu montarea ferestrelor tip șolocate de la turn, refacerea acoperișului la turn și montarea streșinelor și burlanelor de scurgere a apei pluviale, în anul 1981 reparații capitale (tencuit interior- exterior și refăcut acoperișul) la casa parohială de la nr.118; în anul 1985 reparații la fosta școală confesională din curtea casei și folosirea ei ca sală pentru diferite evenimente; în anul 2001 recuperarea în instanță a celei de a doua case parohiale de la nr.9; în anul 2004 reabilitarea în întregime a iconostasului și a picturii.

Biserica Ortodoxă Barațca

Actuala biserică a fost zidită în anul 1947, cu hramul „Sf. Arh. Mihail și Gavriil”, folosindu-se materiale :piatră, cărămidă, acoperiș cu țiglă. Pictura în tehnica frescă, a fost restaurată în 2005, fiind resfințită de IPS Timotei, Arhiepiscopul Aradului la 08.11.2005. În 11.11.2001. IPS Timotei „Arhiepiscopul Aradului, a efectuat o vizită pastorală, binecuvântând cu acest prilej lucrările de la exteriorul bisericii, ocazie cu care preotului paroh i s-a acordat distincția de sachelar.- În 08.11.2005 pictura bisericii a fost resfințită de IPS Timotei, Arhiepiscopul Aradului ocazie cu care preotului paroh i s-a acordat distincția de iconom.

Biserica Ortodoxă Cladova

Biserica a fost construită în anul 1898 din caramida, și are un număr de 206 credincioși. Ultima slujire arhieriască a fost în luna februarie 2013 de către Presfintitul Arhiepiscop Dr. Timotei Sevcicu al Aradului.

Mănăstirea paulină de la Cladova (comuna Păuliș, Județul Arad) a fost întemeiată cândva între anii 1272-1290, de către regele Ungariei, Ladislau al IV-lea Cumanul. A fost amplasată la vadul Mureșului, la locul de vărsare a râului Cladova. În mod sigur funcționa deja la începutul veacului al XIV-lea. Starea mănăstirii Cladova a fost înfloritoare la începutul veacului al XIV-lea deoarece în anul 1308 era în măsură să își cumpere moșii noi. Donația inițială a fost reconfirmată de către regii angevini- Carol Robert și Ludovic I (în 1359)- precum și de către regele Sigismund de Luxembourg, inclusiv prin marcarea hotarelor. Conducătorii mănăstirii pomeniți documentar în veacul al XIV-lea sunt Ioan, vicar al unui abate absent (1388) și vicarul Matia (1395-1397). Singurii priori cunoscuți ai mănăstirii Cladova sunt Petru (1422) și Paul (1519). Dintre averile mănăstirești, una dintre cele mai importante a fost situată în satul Martoni (localitate dispărută, lângă Sâmbăteni, județul Arad), unde mănăstirea Cladova posedă acolo case și o curte, distruse de către nobilii din vecinătăți (1441). Dispariția mănăstirii s-a produs cândva în intervalul 1540-1550.

Biserica Ortodoxă Sâmbăteni

Prima biserică Ortodoxă din Sâmbăteni a fost construită din lemn în jurul anului 1729, și avea hramul Sf. Ierarh Nicolae. A fost sfințită la 2 aprilie 1755. În jurul bisericii era și cimitirul satului. Datorită sporului demografic, cu timpul s-a simțit nevoia construirii unui nou locaș de cult mai încăpător. Astfel s-a ales teren care a fost cumpărat de la Petru Vasi și Vasile Glogovicean, aceștia primind câte un alt loc pentru case. Temelia s-a pus pe 13 mai 1835, fiind sfințită pe 12 mai 1838 de sărbătoarea Înălțării Domnului. Sfințirea a fost săvârșită de către episcopul Gherasim Raț al Aradului. După închiderea șantierului de construcție a noii biserici, la 12 mai 1838, cea din lemn a fost demolată, pe locul ei fiind construită "Casa Comitatului". Iconostasul s-a pus în 1856, fiind asemănător cu cel al Catedralei din Arad. În 1875 Biserica a fost pictată de renumitul pictor bănățean, Nicolae Popescu.

În 14 septembrie 1944 biserica a fost bombardată, rămânând doar zidurile și o parte din turn. Arhiva bisericii și a școlii care funcționa pe lângă biserică era păstrată în turnul bisericii și a ars împreună cu acesta. De aceea avem puține date atât despre biserică cât și despre școala din sat înainte de această dată. Urmând o perioadă politică grea, biserica a putut fi refăcută abia începând cu anul 1956 (22 mai), după venirea în parohie a preotului Laza Gheorghe. În 25 decembrie, de Praznicul Nașterii Domnului, biserica a fost redată cultului. Au urmat apoi o serie de alte lucrări cum ar fi: introducerea curentului electric, dotarea bisericii cu scaune și podoabe noi. Iconostasul care se află și astăzi a aparținut Capelei Spitalului Municipal Arad și s-a primit prin bunăvoința Centrului Eparhial Arad, în urma desființării locașurilor de cult din incinta instituțiilor statului de către puterea comunistă. În 7 mai 1973 începe pictarea bisericii de către pictorul Munteanu Vasile din Covasna, și s-a încheiat în 20 noiembrie 1973. În 19 octombrie 1975 sub Prea Sfântul Episcop Visarion Aștieleanu se sfințește biserica, așezându-se moaște în Prestol. La sfințirea bisericii, pentru strădaniile depuse, preotul Laza Gheorghe a fost ridicat la rangul de Iconom Stavrofor.

La 1 ianuarie 1979, urmare a pensionării preotului Laza Gheorghe (31 decembrie 1978), este instalat ca preot paroh Braiț Ioan. La fel ca și predecesorul său, preotul Braiț Ioan are o activitate intensă. Astfel că, în anul 1980 în urma unei furtuni puternice turnul bisericii este dărâmat. În 3 zile este refăcut în totalitate. În anul 1985 se reface integral tencuiala exterioară a întregii bisericii iar în anul 1986, iar în anul 1986 este schimbat integral partea lemnoasă a acoperișului, țigla acestuia fiind înlocuită cu țiglă glazurată în două culori. Se întreprind de asemenea lucrări la Casa Parohială veche. În interiorul bisericii s-au făcut noi îmbrăcăminte, s-au achiziționat noi obiecte de cult, cărți la strana, toate acestea cu ajutorul credincioșilor parohiei. În 1989 s-au turnat 2 clopote unul de 6,8 tone și unul de 4 tone la

Mănăstirea Plumbuita din București. După perioada comunistă, preotul paroh Ioan Braiț a fost primul preot din Patriarhia Română care la 11 ianuarie 1990 a deschis proces de revendicare a proprietăților parohiei. S-au purtat 12 procese câștigate în totalitate. Astfel, parohia și-a recuperat prin voia lui Dumnezeu, toate proprietățile avute înainte de regimul comunist. Dar, așa cum a fost de-a lungul timpului o biserică mereu în reconstrucție, în anul 1992 28 august, noaptea la ora 2 se prăbușește întreaga boltă a bisericii zgometul produs de aceasta semănând cu un mic cutremur. S-a produs o pagubă de 5 milioane lei. În 15 octombrie 1992 se demarează lucrările de reface a bolții bisericii, lucrare care se finalizează anul următor. În anul 1996 prin grija preotului paroh Braiț, se începe lucrarea de repictare a bisericii de către pictorul Buie Flavius din Arad. S-a repictat întreaga biserică, s-a refăcut iconostasul, strănile, s-au achiziționat noi candelabre, obiecte de cult care au fost distruse de prăbușirea bolții. Biserica a fost resfințită în data de 30.11.2004 de către Înalt Preasfințitul Arhiepiscop Dr. Timotei Sevcicu, iar preotul Braiț Ioan a fost ridicat ca urmare a meritelor deosebite avute de-a lungul timpului la rangul de Iconom Stavrofor. Însă lucrările nu se opresc aici, și începând cu anul 2005 sunt demarate lucrări în exteriorul bisericii și la noua Casa Parohială. Astfel sunt făcute alei în jurul bisericii și în fața acesteia, sunt refăcute toaletele exterioare, se refac în întregime geamurile bisericii, noua casa parohială (fostă școală confesională) este refăcută și dotată cu încălzire centrală, apă curentă, geamuri termopan, asigurându-se condiții de locuit decente. În anul 2011 se demarează lucrarea pentru dotarea bisericii cu încălzire centrală. Se finalizează în decembrie 2011 chiar înainte de prăznuirea Hramului bisericii. Toate lucrările menționate cât și cele care nu sunt menționate aici, s-au făcut numai prin contribuția credincioșilor. Astfel că în cei 36 de ani de activitate contorizându-se sumele ce s-au folosit în aceste lucrări de-a lungul anilor se ridică la peste 1 miliard 900 milioane lei. În prezent se continuă atât activitățile materiale (introducerea rețelei de apă atât la biserică cât și la casa parohială) cât și pe plan spiritual. În toți acești ani am avut parte de zece slujiri arhieresti dintre care șase au fost săvârșite împreună cu Înalt Preasfințitul Arhiepiscop al Aradului Dr. Timotei Sevcicu.

Biserica Creștină Baptistă din Păuliș este formată din circa 50 de credincioși, fiind slujită în prezent de pastorul **Lazăr Magu**. În 1895 erau în Păuliș aproximativ 10 credincioși care au construit un modest locaș de închinare. Numărul credincioșilor bapțiști a crescut în Păuliș, ajungând în 1928 la 45 de persoane. În anul 1994 clădirea bisericii a fost renovată și extinsă.

Biserica Creștină Baptistă Sâmbăteni

Primele servicii divine baptiste au avut loc în casele unor credincioși, în anul 1898. În 1905 credincioșii bapțiști au început construirea unei case de rugăciune în grădina donată de Florean Mănișă. Construirea bisericii s-a realizat cu deosebite eforturi deosebite financiare, cu bani împrumutați de la Banca Ghioroc, achitați ulterior de către Gheorghe Jurj și Vuțu Bărdăcuț. Casa de rugăciune a fost inaugurată în 1907. Corul bisericii s-a format în 1910, orchestra în 195 iar fanfara în 1965. Noul local al bisericii baptiste din Sâmbăteni a fost construit pe drumul național, prin donația grădinii de către familia Stancu Ion și Maria., fiind inaugurată în anul 2003. Actualmente, biserica are circa 120 membri, un cor mixt, fanfară și o orchestră de mandalină.

Biserica Penticostală Betania Păuliș

Gheorghe Bradin a deschis **prima Biserica Penticostala din Romania, în Paulis, la 10 septembrie 1922**. La sfârșitul anului aceasta biserică avea 30 de membri. În februarie 1923, a fost fondată o nouă biserică penticostală în Cuvin, lângă Pauliș.. În 1923 Gheorghe Bradin a fost ordonat ca pastor de către Pavel Budeanu, venit în misiune în România, din America și a oficiat și primul botez penticostal din România, în râul Mureș, la Păuliș, în mod clandestin.

De altfel Gheorghe Bradin a fost și primul președinte al Cultului Creștin Penticostal din Români, ales în cadrul primului congres al Cultului Penticostal, desfășurat la Arad în 21-22 iulie 1950. A îndeplinit mandatul de președinte până în 1962. În 2011 s-a inaugurat noua clădire a bisericii penticostale din Păuliș, Biserica dispune de un cor mixt, fanfară, grup vocal de tineri și copii.

În anul 2012 s-a sărbătorit 90 de ani de la înființarea bisericii.

Biserica Penticostală Tabor din Sâmbăteni

S-a înființat în anul 1927, în casa familiei Tudoran Gheorghe și Ana. După 1960 s-au stabilit în Sâmbăteni mai multe familii numeroase, venite din județele Satu mare, Bihor, din zona Gurahonș și de pe valea Mureșului – Troaș, Roșia- care s-au convertit la religia penticostală. În anul 1990 s-a cumpărat un teren pentru noua clădire a bisericii penticostale. În 1992 biserica se mută la demisolul clădirii prin grija pastorului Teofil Babuția, care este în prezent managerul Grădiniței Samariteanul din Sâmbăteni. Din 1994 credincioșii penticostali se mută în noul locaș de închinare, unde funcționează și în prezent. Biserica penticostală Tabor are un cor mixt, fanfară, cor de copii.

Biserica Adventistă din Păuliș s-a constituit în anul 1995 iar în 2000 s-a inaugurat localul bisericii.

Învățământul

Școala confesională românească din Păuliș s-a înființat în 1780. În anul 1823/1824 la această școală învățau 26 de elevi.

Pe teritoriul comunei Păuliș funcționează 3 unități școlare.

Școala Gimnazială Păuliș are în subordine Grădinița cu program normal nr. 1 Păuliș, Grădinița cu program normal nr. 2 Păuliș și Grădinița cu program normal din Cladova.

Școala Gimnazială "Sabin Manuilă" din Sâmbăteni are în subordine Grădinița cu program prelungit Sâmbăteni. este o unitate confesională de educației.

Economia

Păulișul a fost un important centru viticol în podgoria Aradului, încă din veacul al XVI-lea. Locuitorii comunei Păuliș au parțiat din antichitate cultura cerealelor, creșterea animalelor și legumicultura. Agricultură constituie ramura de bază a economiei comunei.

În anul 1393 regele Ungariei, Sigismund de Luxembourg, a acordat un privilegiu nobililor de Maroth pentru minele de aur, argint și alte metale, aflătoare pe moșia Păuliș.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea au existat încercări de a găsi aramă și argint la Cladova.

În 1868-1869 s-a construit calea ferată îngustă Arad-Ghioroc –Păuliș- Radna iar în anul 1906 a fost dată în folosință calea ferată ce leagă Păulișul cu Ghioroc și Pâncota.

Conform recensământului din 2011, 302 persoane din comuna Păuliș lucrează în industria prelucrătoare, 161 persoane în comerț, bunuri casnice, reparații auto, 151 persoane în agricultură și silvicultură, 105 persoane în transport și comunicații, 99 persoane în construcții, 63 persoane în administrația publică, 52 angajați în învățământ etc.

S-au format asociații agricole – ferme, societăți agricole în Păuliș, Sâmbăteni și Barațca, care lucrează cea mai mare parte din terenul arabil.

În comuna Păuliș principala bogăție naturală a subsolului o reprezintă rocile de construcție (granitul), care se exploatează în cariera de piatră din Păuliș, iar balastul în albia Mureșului sau din terase, balast care se prelucrează, fiind transformat în produs finit, purtând denumirea de sorturi și nisip. Resursele subsolului au condus la dezvoltarea industriei extractive și de prelucrare a materialelor de construcție pe raza comunei. În Păuliș funcționează și o unitate de producție SC Cimevar SRL, care produce blocuri de beton, material de zidărie și construcții de diferite tipuri, produse livrate către piață.

Pădurile ocupă cea mai mare parte din suprafață comunei de 12 827 hectare, în procent de 52,63%, urmate de terenurile agricole (41,39%), pășuni (14,63%), vii și pepiniere viticole (5,38%) etc.

Turism

Cele mai importante atracții turistice ale comunei Păuliș sunt: monumentul eroilor din satul Păuliș, ruinele cetății Cladova, biserica fortificată din satul Cladova, biserica ortodoxă din Păuliș, biserica ortodoxă din Sâmbăteni, biserica ortodoxă din Barața, biserica romano-catolică din Păulișul Vechi și cea din Păulișul Nou, lunca Cladovei, lunca Mureșului și conacul de la Barața, cu parcul dendrologic, pădurile de foioase.

Bibliografie

Bălăban, Ciprian, *Istoria Bisericii Penticostale din România (1922-1989). Instituție și harisme*, Oradea/Cluj-Napoca, 2016.

Boroneanț, Vasile, *Considerații preliminare asupra cercetărilor arheologice de la Cladova, comuna Păuliș, jud. Arad*, în "Ziridava", nr. X, Arad, 1978, pp. 139-147.

Boroneanț Vasile, Hurezan Pascu G., *Cetatea de la Cladova – Reședința voievodului Transilvaniei - Pousa*, în "Ziridava", nr. XV-XVI, Arad, 1987, pp. 75-84.

Boroneanț Vasile, Hurezan Pascu G., *Cimitirul din secolele XI-XII de la Cladova, jud. Arad*, în "Ziridava", nr. XV-XVI, Arad, 1987, pp. 67-74.

Ciuhandru, Gheorghe., *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri*. Editura Diecezană, Arad, 1940.

Hugel, Peter, *Cărămizi romane ștampilate descoperite la Cladova (jud. Arad.)*, în "Ziridava", nr. XIX-XX, Arad, 1996.

Hurezan, George Pascu, *Bisericile medievale de la Cladova (jud. Arad.). Dealul Carierei și Biserica din Vale*, în ****Studii de istorie medievală și premodernă*, vol. îngrijit de Avram Andea, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, pp. 111-125.

Hurezan, George Pascu, *Un nou inel sigilar descoperit la Cladova (jud. Arad.)*, în "Ziridava", nr. XIX-XX, Arad, 1996, p. 103-108.

Iliescu, Octavian, *Inelul de argint de la Cladova*, în "Ziridava", nr. XV-XVI, 1987, pp. 85-87.

Nicoară, Petru, *Păuliș album monografic*, Editura Mirador, Arad, 2015.

Nicoară Petru, Tudur Tatiana, Foster Cornelia, *Monografia comunei Păuliș*, Editura Mirador, Arad, 2010.

Pascu, Ștefan, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. II-III, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979-1986.

Petrescu, Alexandru, *Detășamentul Păuliș*, Editura Militară, București, 1965.

Susan, Dumitru, *Cel mai greu examen, Păuliș 1944*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989.

dr. Sorin Bulboacă

drd. Paul Krizner